ISSN 2229-6190
RNI. MAHMUL02937/2010/35848

International Registered and Recognized
Research Journal Related to Higher Education for Social Sciences

(Refereed & Peer Reviewed Research Journal)

Year - VII, Issue - XIII, Vol - I
Impact Factor 3.38
(GRIFI)
Nov. 2016 To April 2017

Dr. Anil Chidrawar
I/C Principal
A.V. Education Society's
Degloor College, Degloor Dist.Nanded

SOCIAL GROWTH

EDITOR IN CHIEF

DR. BALAJI KAMBLE

ISSN 2229-6190

IMPACT FACTOR - 3.38

RNI. MAHMUL02937/2010/35848

International Registered & Recognized

Research Journal Related to Higher Education for Social Sciences

ADAT VYAPARI EDUCATION SOCIETY'S DEGLOOR COLLEGE, DEGLOOR Dist. Nanded

SOCIAL GROWTH

REFEREED & PEER REVIEWED RESEARCH JOURNAL

Issue : XIII, Vol. I

Year - VII (Half Yearly)

(Nov. 2016 To April 2017)

Editorial Office :

'Gyandev-Parvati',
R-9/139/6-A-1,
Near Vishal School,
LIC Colony,
Pragati Nagar, Latur
Dist. Latur - 413531.
(Maharashtra), India.

Contact : - (02382) 241913
09423346913 / 09503814000
09637935252 / 07276301000

Webside

www.irasg.com

E-mail :

interlinkresearch@rediffmail.com
visiongroup1994@gmail.com
mbkamble2010@gmail.com

Published by :

JYOTICHANDRA PUBLICATION

Latur, Dist. Latur - 413531 (M.S.)India

Price : ₹ 200/-

CHIEF EDITOR

Dr. Balaji G. Kamble
Research Guide & Head, Dept. of Economics,
Dr. Babasaheb Ambedkar College, Latur, Dist. Latur (M.S.) India.

EDITOR

Robert Huet
Professor, Dept. Of History,
University of Lowa (USA).

Dr. Laxman Satya
Professor, Dept. of History
Lokhevan University, Lokheavan,
Pensulviya, (USA)

Michael Strayss,
Director,
International Relation & Diplomacy,
Schiller International University,
Paris. (France)

Verena Blechinger Talcott
Director, Dept. of History
& Cultural Studies,
University of Barlin.
Barlin. (Germany)

EXECUTIVE EDITORS

B.R. Bobade
Director, Manuscript Dept.,
Deccan Archaeological and Cultural
Research Institute,
Hyderabad. (A.P.)

Dr. Nilam Sanghani
Borgaon Manju,
Dist. Akola (M.S.)

Dr. Sadanand H. Gone
Principal,
Ujwal Gramin Mahavidyalaya,
Ghonsi, Dist.Latur. (M.S.)

Dr. Omshiva V. Ligade
Head Dept. of History,
Shivjagruti College,
Nalegaon, Dist. Latur.(M.S.)

DEPUTY-EDITORS

Dr.Santosh Kute
Chairman, BOS,Economics,
SGB Amravati University,
Amravati, Dist. Amravati (M.S.)

Dr. Karamsingh Rajput
Head Dept. of Economics,
Lokmanya Tilak College,
Vani, Dist. Yavatmal (M.S.)

CO-EDITORS

Prof. Veeraprasad
Dept. of Political Science & P. A.,
S.K. University,
Anantpur (A.P.)

Dr. Babasaheb Gore
Principal,
Smt. Sushiladevi Deshmukh Mahila
College, Latur, Dist. Latur.(M.S.)

Dr. P.M. Shinde
Head, Dept. of Sociology,
D.S.M. College,
Jintur. Dist. Parbhani. (M.S.)

Dr. Baban D. Todkar
Head, Dept. Defence Study
New Arts, Sci.& Comm. College
Ahmednagar, (M.S.)

SADAT VYAPARI EDUCATION SOCIETY'S DEGLOOR COLLEGE, DEGLOOR Dist. Nanded

INDEX

Sr. No.	Title of Research Paper	Author(s)	Page No.
1	India's Foreign Trade and Special Economic Zones	Dr. Nilam Chhanghani	1-9
2	Analysis of Retail Marketing	Dr. D. K. Rathod	10-15
3	Emerging Role of Computers In Sports	Dr.Sk.Md.A. M.K.Jagirdar, Dr. Suryakant P. Dhonde	16-23
4	Ethical Concerns of Indian Administration : It's Time to Rejuvenate Indian Bureaucracy	Manoj S.	24-29
5	शेतकरी आत्महत्या : वास्तव कारणे व उपाय	डॉ. सुभाष ज.देशमुख, राहुल रामराव गर्जे	30-38
6	मराठवाडयातील कृषी उत्पन्न बाजार समितीचा विकास	डॉ. बालाजी जी. कांबळे	39-45
7	उदगीर तालुक्याच्या प्राकृतिक रचनेचा अभ्यास	डॉ. अशोक उ. नागरगोजे	46-54
8	भारतीय राष्ट्रीय सुरक्षा आणि संघराज्य	डॉ. रत्नाकर बी. लक्षटे	55-59
9	जातक कथेमधील शील पारमिता	सुर्यभान रमेश बुवा	60-63

ADAT VYAPARI EDUCATION SOCIETY'S
DEGLOOR COLLEGE, DEGLOOR
Dist.Nanded

8

भारतीय राष्ट्रीय सुरक्षा आणि संघराज्य

डॉ. रत्नाकर बी. लक्षटे
राज्यशास्त्र विभाग,
देगलूर महाविद्यालय,
देगलूर, जि. नांदेड (महाराष्ट्र) भारत

Research Paper - Political Science

आंतरराष्ट्रीय राजकारणात संघराज्य शासन प्रणालीचे एक विशेष महत्व आहे. वर्तमानकाळात उदारमतवादी [illegible]ला मानणारे सार्क राष्ट्र संघराज्य शासन प्रणाली स्विकारण्यास प्राधान्य देतात. लोकशाही विचारसरणी [illegible] सत्ता विकेंद्रीकरण संघात्मक व्यवस्थेचा मुख्य आधार असतात. जागतिकीकरणाच्या युगात एकीकडे मुक्त [illegible] आणि स्पर्धात्मक बाजार व्यवस्था प्रचलित आहे. तर दुसरीकडे लोकांच्या मुक्तपणे संचारामुळे संस्कृती लुप्त [illegible] आहे. परिणामत: सामाजिक विविधतेचा विस्तार होत आहे. संघराज्य लोकांना जोडण्याचे काम करते. तसेच ते [illegible] अशा व्यवस्थेला जन्म देते की, ज्यात व्यक्ति स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुता इ. भावनांशी जुडलेल्या असतात.

२० व्या शतकाच्या मध्यात अनेक नव राष्ट्रांच्या उदय झाला. या नव राष्ट्रासमोर राष्ट्रनिर्माण करताना [illegible] विकासासोबत राष्ट्रीय एकात्मतेचा ही मोठा प्रश्न होता. १५ ऑगस्ट १९४७ ला भारत ही इतर राष्ट्राप्रमाणे [illegible] पटलावर एक स्वतंत्र राष्ट्र म्हणून उदयास आले. स्वातंत्र्यानंतर राष्ट्र निर्माण, आर्थिक विकास, बेकारी, [illegible] आणि राष्ट्रीय एकात्मता यासारख्या किचकट समस्या राष्ट्रीय नेतृत्वापुढे होत्या. भारतासाठी राज्यघटनेची [illegible] राष्ट्रीय नेतृत्वापुढील एक आव्हान होते. सामाजिक विविधता, अल्पसंख्याकांच्या अधिकाराची रक्षा इ. अनेक [illegible] प्रश्न राज्यघटनेची निर्मिती करणाऱ्या समोर होते.

भारतीय संघराज्याचे स्वरुप ठरवण्यासाठी कॅबिनेट मिशन योजनेअंतर्गत १९४६ एका संविधान सभेचे [illegible] झाले. ज्यांना स्वतंत्र भारतासाठी एक राज्यघटना बनवायची होती. १९३५ च्या भारत सरकार अधिनियमापासून [illegible] होवून राज्यघटना निर्मितीस प्रारंभ केला. प्रारंभापासूनच संविधान सभा राज्याकडे अधिक अधिकार असणारे

ADAT VYAPARI EDUCATION SOCIETY'S DEGLOOR COLLEGE, DEGLOOR Dist. Nanded

आणि अतिरिक्त विषय रज्यसरकारच्या अधिन असणारे संघराज्य बनवू इच्छित होते.

डिसेंबर १९४६ रोजी संविधान सभेने आपले कार्य चालू केले. २२ जानेवारी १९४७ ला … आलेल्या प्रस्तावाव्दारे भविष्यातील भारताचे चित्र रेखाटण्यात आले. समाजवादी लोकशाही गणराज्य बनवू इच्छितात. त्यांच्या मते राज्यघटना अशी असावी जी भुकेलेल्याला अन्न देईल, नग्न व्यक्तीस वस्त्र देईल, आणि सर्व व्यक्तिसाठी एका छताची व्यवस्था करेल यांचा अर्थ राज्यघटना व्यक्तिच्या **मुलभूत गरजांची पुर्तता करणारी असावी.**

१५ ऑगस्ट १९४७ नंतर भारताचे विभाजन झाले. त्यामुळे घटनाकारांच्या दृष्टिकोनातही बदल झाला. राष्ट्रीय एकात्मता आणि अंखडत्वास घटनाकारांनी प्राथमिकता दिली. परिणामतः एक निर्बल संघराज्य व्यवस्थेऐवजी शक्तिशाली केंद्र असणारी संघात्मक व्यवस्था पुढे आली.भारताचे संविधान संघराज्याच्या मुलभूत आवश्यकतांची पुर्तता करते. के.सी. वियरच्या मते संघात्मक व्यवस्थेत खालील तीन बाबी असतात.

१) सत्ता विकेंद्रीकरण
२) स्वतंत्र न्यायपालिका
३) संघाचे स्थान सर्वश्रेष्ठ आणि लिखित स्वरुपात असते.

भारतीय राज्यघटना या तिन्ही आवश्यकतांची पुर्तता करते. केंद्रसुची,राज्यसुची आणि समवर्ती सुची अंतर्गत केंद्र व राज्यात सत्तेची स्पष्ट विभागणी झाली. भारतीय राज्यघटनेत एका स्वतंत्र न्यायपालिकेची व्यवस्था करण्यात आली. ज्यात सर्वोच्च स्थानी सर्वोच्च न्यायालय असेल. ज्याचा निर्णय अंतिम आणि सर्वमान्य असेल. जगातील सर्व लिखित राज्यघटनात भारताची राज्यघटना सर्वात मोठी व सुस्पष्ट आहे. राज्यघटना निर्मात्यांनी जवळपास तीन वर्षातील अथक प्रयत्नांनी राज्यघटनेत स्पष्ट केलेल्या सर्व घटकांची स्पष्ट व्याख्या केली.

वरील सर्व स्पष्टीकरण माहित असूनही अनेक अभ्यासक भारतास पुर्ण संघराज्य मानत नाहीत. संविधान सभेच्या मसुदा समितीचे अध्यक्ष डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे मत आहे की, भारतीय संघराज्य कोणते करार किंव निर्णयाचा परिणाम नाही. त्यामुळेच राज्यघटनेच्या निर्मात्यांनी संविधानात कोणत्याही कलमात संघराज्य शब्दाच वापर केला नाही. राज्यघटनेतील प्रथम कलम भारतास राज्याचा संघ मानते.

राज्यघटना केंद्रास शक्तिशाली मानते अनेक अभ्यासकांच्या मते संविधानातील सत्तेची विभागणी सम्प्रमाण झाली नाही. केंद्रसुचीत राज्यसुचीपेक्षा अधिक विषय आहेत. तसेच वादग्रस्त काळात समवर्ती सुचीतील विषया केंद्राव्दारा बनवलेलाच कायदा लागू होतो. अतिरिक्त विषयपण केंद्राकडेच आहेत. जम्मू-काश्मीरचा अपवाद वगळ संपूर्ण देशासाठी एकच राज्यघटना आहे. भारतीय न्यायपलिका स्वतंत्र आहे. तसेच जिल्हा, तालुका व उच्च न्यायाल सर्वोच्च न्यायालच्याचा अधिनच काम करतात. केंद्र व राज्यतील आर्थिक संबध केंद्राच्या बाजुने आहेत. वरील स … ची घटना अनेक राजकीय अभ्यासक भारतास अर्धसंघ मानतात. बरेच लोकांचे म्हणणे आहे की, भारत अ

[illegible] व्यवस्था अधिक आहे. कारण [illegible] अभ्यासकांच्या मते, भारतीय व्यवस्थेच्या [illegible] उपलब्ध आहेत.

[illegible] असे म्हणणे संयुक्तिक ठरेल की, राज्यघटनेच्या निर्मात्यांनी तत्कालीन परिस्थितीला [illegible] विविधता, गरीबी, बेकारी, निम्न आर्थिक विकास, अल्पसंख्यांकांची समस्या इ. [illegible] आणि अखंडता या संबंधी विचार [illegible] प्राप्तीसाठी एक संयुक्त आणि परिस्थितीशी [illegible] संविधानाची निर्मिती केली.

[illegible] नंतर राष्ट्रीय सुरक्षितता आणि [illegible] राज्यघटनेच्या निर्मात्यांपुढे एक विशाल कठीण समस्या [illegible] पूर्वी व नंतर झालेल्या दंगलींनी राष्ट्रीय नेत्यांना विचार करण्यास भाग पाडले त्याचवेळी संविधान [illegible] केंद्र शक्तिशाली असणाऱ्या संघराज्याची रचना केली.

१९४७ ते १९६७ पर्यंत एकूण २० वर्ष संघराज्यासमोर कोणते मोठे आव्हान नव्हते. कारण राज्य व केंद्रात [illegible] होते. १९६७ नंतर प्रादेशिक पक्षाचा राष्ट्रीय राजकारणात उदय झाला. संघराज्यासमोर केंद्र व राज्य [illegible] संबंधावरुन अनेक प्रश्न निर्माण झाले. काँग्रेसला आठ राज्यांच्या निवडणूकीत पराभव पत्करावा लागला. केंद्र राज्यांतही वाद-विवादाचा उदय झाला. श्रीमती इंदिरा गांधींचा उदय एक शक्तिशाली नेता म्हणून झाला.

थोडक्यात १९४७ ते १९८० पर्यंत काही लहान सांप्रदायिक दंगलींचा अपवाद वगळता राष्ट्रास कोणताही [illegible] दहशतवादाचा सामना करावा लागला नाही. १९४७ पासून काश्मीर प्रश्न आव्हान बनला होता. परंतु १९८० च्या दशकापर्यंत यानेही भारतीय राष्ट्रापुढे कोणती संकटाची स्थिती निर्माण केली नाही. परंतु काश्मीर प्रश्नामुळेच भारत आणि पाकिस्तानमध्ये १९४८ , १९६५,१९७१ असे तीन युध्द झाले. तरीही दहशतवादासारखी कोणती मोठी समस्या नव्हती. परंतु वर्तमानची चिंतेची बाब बनली. सप्टेंबर २०१६ चा दहशतवादी हल्ला हे त्याचे प्रतीक आहे.

केंद्र व राज्यांच्या असमानतेवर आधारित संबंधांनी पंजाब व आसामसारख्या समस्यांचा जन्म झाला. १९८० च्या प्रारंभी पंजाबमध्ये खलिस्तानच्या मागणीनें संपूर्ण उत्तर भारतात दहशतवादाने भारतीय अखंडतेवर प्रश्न चिन्ह निर्माण केला. तसेच राष्ट्रीय विकास व प्रगतीसमोर संकट उत्पन्न केले. त्याचवेळेस आसाममध्ये उल्फा दहशतवाद्यांनी दहशत पसरवली, पुर्वोत्तर राज्यात शरणार्थींची समस्या, फुटीरवाद्यांचे आंदोलन आणि शेजारील राज्याव्दारे पुरस्कृत दहशतवादामुळे भारत शासनास अनेक कठोर कायदे बनवावे लागेल. अनेक ठिकाण या कायद्याचा दुरुपयोग झाला

ज्याची समीक्षा करताना सर्वत्र मानवी हक्क कार्यकर्त्यांनी या कायद्यामुळे उत्पन्न विषय परिस्थितीचा विरोध केला. अनेक मानवी हक्काच्या संघटनांनी पोलिस सैन्य व अन्य सुरक्षा दलामार्फत करण्यात आलेल्या सत्तेच्या दुरुपयोगास स्पष्ट करण्याचे कार्य केले.

राष्ट्रीय सुरक्षेसाठी बनवण्यात आलेले दहशतवाद विरोधी कायदे.

१९८० च्या दशकात पंजाब, पुर्वोत्तर भारत व काश्मीर दहशतवादाने ग्रस्त होते. ज्यामुळे संपूर्ण देशास

ADARSH VYAPARI EDUCATION SOCIETY'S DEGLOOR COLLEGE DEGLOOR Dist. Nanded

अनेक संकटांचा सामना करावा लागला. देशातील अनेक भागातून शक्तिशाली दहशतवाद विरोधी कायद्यांची मागणीसमोर आली. ज्यामुळे १९८५ ला दहशतवाद विरोधी अधिनियम पास झाले. १९८० च्या दशकात राज्ये स्वायत्ततेची मागणी करु लागले. केंद्र व राज्यातील अंतर वाढले. अशा परिस्थितीत टाडा सारख्या कायद्यांनी राज्यांच्या स्वायत्ततेवर अंकुश लावण्याचे कार्य केले. दहशतवादाच्या नावावर केंद्र कोणत्याही राज्यात सुरक्षा दलास पाठवू शकते. राज्यातील मुख्यमंत्र्याच्या परवानगीशिवाय केंद्रीय सुरक्षा दल राज्याच्या कोणत्याही भागात जावून दहशतवाद्यांना शोधण्याचे काम करते. त्यामुळे १९९० च्या दशकात टाडाला विरोध वाढला. त्यामुळे तत्कालीन पंतप्रधान नरसिंहराव यांनी तत्काल टाडास वापस घेतले. बरेच वर्ष दहशतवादाचा सामना करण्याविषयी चर्चा रंगली. परंतु कोणते शक्तीशाली कायदे पास झाले नाहीत.

२००१ मध्ये तत्कालीन एनडीए सरकारने Poto (Prevention of Terriorism Ordinance) पारित केला. जो २००३ मध्ये संसदेने पास केल्यास Poto बनला Poto तील अनेक तरतुदीस मानवी हक्क संघटनांनी विरोध केला. सुरक्षा दलास दिलेल्या अमर्यादित अधिकाराने Poto ला होणारा विरोध वाढला. २००४ च्या UPA सरकारने Poto वापस घेतला. ज्यामुळे दहशतवादास विरोध करण्यासाठी बरेच कायदे उपलब्ध आहेत. त्यासाठी अन्य दुसऱ्या दहशतवाद विरोधी कायद्याची आवश्यकता नाही, असा प्रचार होवू लागला. २६ नोव्हे. २००८ रोजी मुंबईवर झालेल्या दहशवादी हल्लाने पुन्हा एकदा दहशतवाद विरोधी कायदा बनवण्याची चर्चा होवू लागली. सर्व राज्यात झालेल्या दहशतवादी हल्याची तपासणी करणे हे प्रमुख कार्य या संस्थेचे होते. राज्यांची दहशतवाद विरोधी संस्थाची समन्वय स्थापने आणि दहशतवादी घटनांना रोखण्याचे प्रयत्न करणे. २०१२ च्या प्रारंभी केंद्र शासनाने दहशतवादा विरोधी लढण्यासाठी सर्व दहशतवाद विरोधी संस्थाना एकत्रित जोडून एक एकीकृत राष्ट्रीय दहशतवाद विरोधी परिषद (NCTC) बनवण्याचा प्रस्ताव ठेवला. राज्यांनी त्याचे स्वरुप आणि त्यास बनवण्याच्या प्रक्रियेला विरोध केला. राज्याचा आरोप आहे की, केंद्राने NCTC बनवताना केंद्राने राज्य शासनाशी चर्चा केली नाही. NCTC च्या माध्यमातून केंद्र सरकार राज्यावर नियंत्रण ठेवू इच्छिते. तसेच दहशतवादाच्या नावाखाली केंद्र शास राज्य शासनाच्या स्वायत्ततेस मर्यादीत करु इच्छिते. पंतप्रधान डॉ. मनमोहन सिंग ने विज्ञान भवनात आयोजि राज्याच्या मुख्यमंत्र्यांशी भेटून या विषयावर सहमती बनवण्याचा प्रयत्न केल, परंतु त्याचा काहीच उपयोग झाला नाह

केंद्र शासनाव्दारे राष्ट्रीय सुरक्षेसाठी जेवढे प्रयत्न करण्यात आले त्या सर्व प्रयत्नांनी संघात्मकतेवर अंकु लावण्याचे काम केले. १९८० च्या दशका शेवटी जेंव्हा कॉंग्रेसची लोकप्रियता नष्ट होत होती. प्रादेशिक पक्षांचे मह वाढले, केंद्रात कॉंग्रेसची जागा घेणारा कोणतेही पक्ष पुढे आला नव्हता. अशावेळी भारतीय संघाच्या स्वरुपात विस्त झाला. आघाडी शासनाच्या युगाने भारतास खऱ्या अर्थाने एक संघ बनवले. परंतु राष्ट्रीय सुरक्षा एक असा प्रश्न अ ज्यावर राष्ट्रीय मान्यतेसोबतच संपूर्ण देशासाठी एकीकृत राष्ट्रीय धोरणाची आवश्यकता आहे.

मानवी हक्क संघटनांनी निरंकुश कायदे, सैन्य आणि पोलिस यांना देण्यात आलेलया अमर्यादीत अधिकार

ISSN 2229-5186 Issue : XIII, Vol. I, Nov. 2016 To April 2017 | 59

विरोध केला. सशस्त्र बल विशेषाधिकार कायदा यातील प्रमुख आहे. या कायद्याने काश्मीर व पुर्वोत्तर भारतासाठी सशस्त्र बलास अमर्यादीत विशेषाधिकार दिले. मानवी हक्क संघटनांचा आरोप आहे की, संशस्त्र दल या कायद्याचा दुरुपयोग करतात. ज्यामुळे निरपराध लोक मारले जातात. त्या राज्य शासनांनी पण या कायद्यास वापस घेणे किंवा मर्यादीत करण्याची मागणी केली.

मानवी हक्क संघटनांनी निरंकुश कायदे सैन्य आणि पोलिस यांना देण्यात आलेल्या अमर्यादीत अधिकारांचा विरोध केला. सशस्त्र बल विशेषाधिकार कायदा यातील प्रमुख आहे. या कायद्याने काश्मीर व पुर्वोत्तर भातरसाठी सशस्त्र बलास अमर्यादीत विशेषाधिकारी दिले. मानवी हक्क संघटनांचा आरोप आहे की, संशस्त्र दल या कायद्याच्या दुरुपयोग करतात. ज्यामुळे निरपराध लोक मारले जातात. त्या राज्य शासनांनी पण या कायद्यास वापस घेणे किंवा मर्यादीत करण्याची मागणी केली.

सारांशता घटनात्मक तरतुदीनुसार भारत संघात्मक ढाचाच्या संपूर्ण तरतुंदीना पुर्ण करते परंतु राष्ट्रीय सुरक्षिततेच्या प्रश्नावर केंद्र शासनाने हस्तक्षेप करण्याचे धोरण संघात्मक ठाच्यास कमजोर करते. सर्व राष्ट्रीय व प्रादेशीक पक्षांनी भारताची भौगोलिक, राजकीय व सामाजिक स्थितीला पाहता संघात्मक सुरक्षेला कोणतेही नुकसान न पोहचवणारे एक राष्ट्रीय धोरण आखावे.

संदर्भ सूची

१) विचारमंथन-२२ वे वार्षिक अधिवेशन विशेषांक - महाराष्ट्र राज्यशास्त्र व लोकप्रशासन परिषदेवी संशोधनपत्रिका संपादक - प्रा. अशोक नाईकवाडे - मार्च २००५

२) विचारमंथन - महाराष्ट्र राज्यशास्त्र व लोकप्रशासन परिषदेची संशोधन पत्रिका- जुलै ते डिसेंबर २००६

३) भारतीय गणराज्याचे शासन आणि राजकारण - डॉ. भा.ल. भोले पिंपळापुरे बुक डिस्ट्रीब्युटर्स नागपूर, जून २०११

४) भारतीय संविधान राजकारण आणि कायदा - स्मिता जोशी - पियर्सन - दिल्ली-२०१३

Dr. Anil Chidrawar
I/C Principal
A.V. Education Society's
Degloor College, Degloor Dist.Nanded